

IZLOŽBA ZBRDA - ZDOLA

Bruno Šeper

Muzej Mimara

Želimir Laszlo

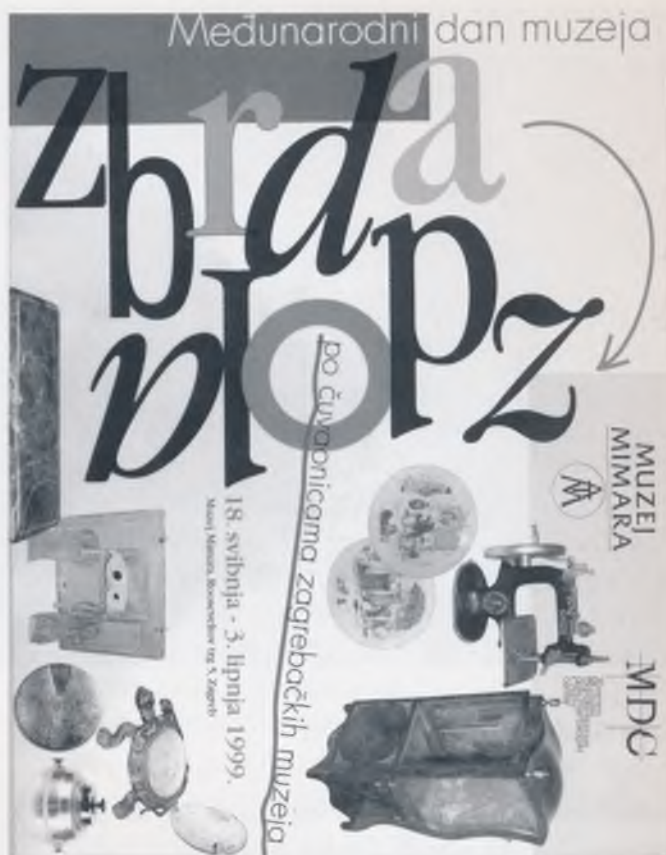
Muzejski dokumentacijski centar

Zagreb

Izložba *Ljepota otkrića, ZBRDA-ZDOLA po čuvaonicama zagrebačkih muzeja* bila je postavljena u auli Muzeja Mimara na Međunarodni dan muzeja 18. svibnja i trajala je do 3. lipnja 1999. godine. Organizirali su je Muzej Mimara i Muzejski dokumentacijski centar, a suradnji se odazvalo 12 zagrebačkih muzeja i njihovi kustosi: Arheološki muzej (Lidija Bakarić, Ante Rendić Miočević, Ivan Mirnik, Igor Uranić), Etnografski muzej (Zvezdana Antoš, Nerina Eckhel, Damodar Frlan, Zlatko Mileusnić, Mirjana Randić Barlek, Vesna Zorić), Hrvatski povijesni muzej (Nataša Mataušić, Maja Škiljan), Hrvatski prirodoslovni muzej (Renata Brezinščak, Irena Grbac, Eduard Kletečki, Franjo Perović, Marin Šoufek, Nikola Tvrtković), Hrvatski školski muzej (Vesna Rapo), Muzej grada Zagreba (Željka Kolveshi, Nada Premrl, Vjeročka Rukavina, Ivan Ružić), Muzej Mimara (Milica Japundžić), Muzej suvremene umjetnosti (Nada Beroš), Muzej za umjetnost i obrt (Vanja Brdar Mustapić, Jasna Galjer, Miroslav Gašparović, Sandra Kandučar, Ariana Koprčina, Dubravka Osrečki Jakelić, Vesna Lovrić Plantić, Stanko Staničić), Strossmayerova galerija starih majstora (Đuro Vandura), Tehnički muzej (Vesna Dakić, Davor Fulanović, Neda Staklarević, Željko Staklarević) i Tiflološki muzej (Željka Bosnar-Salihagić, Vjekoslav Mršić). Autori izložbe i postava bili su Bruno Šeper i Želimir Laszlo. Izložba je ostvarena sredstvima Ureda za kulturu grada Zagreba. Dizajn pozivnice i deplijana-plakata djelo je Danijela Popovića. Bilo je izloženo više od 170 različitih predmeta u labirintu konstruiranom za ovu prigodu u auli Muzeja Mimara, te obloženom valovitom ljepljenkom.

Predmeti su bili podijeljeni u cjeline pod nazivima: Uh škola, Dome slatki dome, Hobby, Sve za put, Daleke zemlje, Ah muškarci, Oh žene, Čudesa i kurioziteti i Samo za one iznad 18 godina.

Izložba je bila pokušaj da se na istome mjestu i u isto vrijeme isprepletu dvije priče odnosno dvije cjeline. Jednu čini labirint. On je povezivao sve izložene predmete u kontinuiranu cjelinu. Počinjao je, dakako, pričom o Tezeju i Arijadni. Arijadina nit protezala se duž cijelog labirinta i označavala najkraći put izlaska. Na samom kraju bio je *Minotaur našeg doba*, kako smo ga nazvali, a njega je predstavljala suvremena skulptura sačinjena od metalnih dijelova, nalik robotu. Labirint je bio okvir drugoj priči

Plakat - deplijan izložbe
dizajn, D. Popović

koja je muzejskim predmetima pričala o školi, putu, muškarcima i ženama itd. pridajući im nova značenja.

Neki predmeti mogli su se gledati samo kroz *gukerl* (gukerl, kukerl, njem. gucken - gledati, viriti - rupica, okance, zirka, zvirka, špijunka. B. Klaić: Rječnik stranih riječi). To nam je omogućilo da za neke od njih strogo definiramo vizuru, kako bi se vidjeli upravo onako kako smo mi to htjeli. Tako je ovaj, inače svakodnevni predmet, na izložbi djelovao neobično i prisiljavao posjetitelje da zaviruju, a to je ono što smo htjeli postići. Veza sa starim zagrebačkim slengom ponovljena je i u tumačenju riječi *ligeštul* (ligeštul njem. Liegestuhl - stolac od platna i drva koja se može namjestiti za ležanje; ležaljka, počivaljka). Pravi *ligeštul*, i to doista reprezentativan primjerak iz Muzeja grada Zagreba, bio je, dakako, izložen. U starih Zagrepčana ovi su izrazi vjerojatno izazvali nostalgiju, a novopridošlima je, nadamo se, protumačilo bar nešto od ozračja starog Zagreba.

Gukerli su imali još jednu funkciju. Na nekoliko mjesta, primjerice u odjeljcima *Uh škola* i *Hobby*, postavili smo istovrsne predmete u vitrine, ali i iza *gukerla*. Radilo se o geometrijskim tijelima iz Tiflološkog muzeja i malim skulpturicama domaćih životinja iz Školskog muzeja. Među onima u vitrinama i onima iza *gukerla* nije bilo neke značajnije razlike. Međutim, ovi drugi

Odjeljak: *Sve za put*,
snimio: S. Szabo

pobuđivali su više pozornosti i mnogi je posjetitelj više puta zavirivao. Znatizelja je ovdje odigrala svoju ulogu. Izložbu smo konceptijski namjerno postavili tako da se omogućiti očitavanje više slojeva, već kako kome odgovara. Neke se više dojmio labirint i sentence koje o njemu govore i koje su u njemu bile postavljene, drugih su se više dojmili svakodnevni predmeti, trećima su se više dopala umjetnička djela, četvrtima bizarnosti, petima nešto peto. Neki su spremno zavirivali kroz otvore i gukerle, a drugi ih nisu ni zamijetili. U svim cjelinama izložbe bili su paralelno i ravnopravno izloženi vrlo stari predmeti sa suvremenim, oni svakodnevne uporabe s umjetninama. Nadamo se kako smo pokazali kako je pažljivim izborom i stvranjem novoga konteksta moguće pomiješati i istodobno izlagati stare rimske zlatne poluge s tramvajskim kartama na kojima je Martinis izveo svoje minijaturne intervencije, ili šiber i stoljećima star šestar, maske suvremenih političara s kuburama ili pak odjeću za purana s damskim gaćama. Moć muzealiziranja koja muzealcima stoji na raspolaganju doista je velika.

Tehnika muzealiziranja predmeta bila je klasična. Nije bilo tehničkih čudesa našeg doba iz vrlo jednostavnog razloga - izložbu su pratila skromna financijska sredstva, a nismo imali ni dovoljno vremena. Naravno, bilo bi lijepo da smo mogli koristiti barem nešto od multimedijalne tehnologije ili one audio-vizualne. No, što je tu je. Možda više od toga poteškoće je stvarala nemogućnost kreiranja svjetlom. Na raspolaganju je bilo standardno dnevno i umjetno osvjetljenje u auli Muzeja Mimara, koje inače služi i drugim izložbama. Nije bilo mogućnosti

svjetlom dovoljno istaknuti pojedine predmete, što bi zasigurno pridonijelo atraktivnosti izložbe. Valja pohvaliti tehničku ekipu Muzeja Mimara koja je u danim okolnostima napravila najbolje od onog što se moglo. Ipak osvjetljenje je, sasvim sigurno, jedna od slabijih strana izložbe.

Ne priliči autorima da ocjenjuju uspješnost ili neuspješnost svoga projekta. Zato ćemo samo pobrojiti i kratko komentirati naše namjere i postupke. O tome koliko su one uspješno ili neuspješno ostvarene ocjenu trebaju dati drugi.

Htjeli smo postići atraktivnost postava. Zato smo konstruirali labirint i izložili predmete na više načina. Jedni su bili eksponirani slobodno u prostoru s

moćnošću razgledanja sa svih strana ili barem s dvije ili tri strane. Drugi su bili u vitrinama zaštićeni staklenim zvonima s mogućnošću razgledanja i odozgora. Za treće smo u zidu labirinta sačinili otvore i izložili predmete iza stakla na postamentima. Ovdje je vizura bila dijelom određena. I na kraju, neke smo predmete izložili iza gukerla. Nastojali smo istaknuti atraktivnost i neobičnost čak i svakodnevnih predmeta. Klizaljke iz Tehničkog muzeja, koje su još do prije kojeg desetljeća bile u uporabi, izložili smo u posebnoj, ostakljenoj vitrini na isti način kao i dragocjeni sat londonskog majstora iz Hrvatskoga povijesnog muzeja. Metalna zahodska školjka, koju je kao majstorski ispit izradio nepoznati zanatlija, imala je isti izložbeni tretman kao i umjetnički izraden krevet. Nismo se libili maksimalne muzealizacije predmeta. Mnogi od njih bez legende, bez priče koja ih prati i bez konteksta izložbenog labirinta ne bi imali nikakvo osobito značenje i ne bi bili ni po čemu zanimljivi. Primjerice, klupko paučine iz Etnografskog muzeja, bez tumačenja ne bi predstavljalo ništa. Slično vrijedi i za pojas bana Jelačića ili za gaće kraljice Natalije. Pa i sam *Minotaur našeg doba* bez labirinta i legende ne bi predstavljao ono što je predstavljao na izložbi. Nastojali smo povezati i izložiti predmete iz raznih muzeja koji do sada nisu bili ni na koji način ni fizički ni po značenju povezani. Šezdeset uokvirenih tramvajskih karata - djelo Martinisovo - bilo je izloženo u odjeljku *Sve za put* zajedno s putnim WC-om, putnim gramofonom i s bakrenim novcem afričkog podrijetla. Sumnjamo da je Martinisova umjetnička intervencija na nekada svakodnevnom predmetu Zagrepčana - tramvajskim kartama, ikada bila izložena u kontekstu u kojem smo je mi izložili.

Naravno, htjeli smo i to da izložba sadržava humorističku i ironičnu notu. Replika zlatne starorimske poluge izložena uz bakreni afrički novac može pobuditi ironične asocijacije. Isto tako, nadamo se, izlaganje biste Staljina uz karikature političara i bankskog pojasa, ili damske gaće uz nakit i prekrasnu malu komodicu i uz odjeću za purana. Konačno, i sam *minotaur* postavljen je s ovom namjerom. Ovog aspekta izložbe pomalo smo se pribojavali, jer od humora i ironije uvijek je lako skliznuti u lakrdiju, pa i banalnost i vulgarnost.

Bilo je i zagonetnih predmeta. Iz Muzeja za umjetnost i obrt izložili smo staklenu čašu iz koje nije odmah vidljivo kako se iz nje može piti. Iz Hrvatskoga povijesnog muzeja izložili smo metalnoga *hrušta*, koji je služio za skidanje čizama. Danas rijetko tko zna njegovu uporabnu funkciju. Postavljanje zagonetki, nadali smo se, potaknut će znatiželju i *uvući* posjetitelje u izložbu.

Svi izloženi predmeti, s pokojim izuzetkom, muzejski su predmeti. Svi su oni uredno zavedeni u inventarne knjige muzeja iz kojih su prispjeli. No, unatoč tome, oni su tek na izložbi postali istinski muzejski predmeti. Većina njih čamila je, a i nadalje će čamiti, u zakutcima čuvaonica. Na neki način izložbom smo dovršili njihovo muzealiziranje. Željeli smo im dati značaj kakav, po našem mišljenju, zaslužuju.

Prikazali smo čudne, neobične i kuriozitetne predmete, poglavito u odjeljku *Čudesa i kurioziteti*. Tamo se moglo pogledati pačica s dvije glave ili veprića s osam nogu iz Prirodoslovnog muzeja. Time smo htjeli reflektirati vrijeme početaka muzeja i njegovih Wunderkammerna i Raritätenkammerna iz 16. i 17. stoljeća. Tako smo se suvremenom izložbom pokušali vratiti povijesti muzeja i osvijestiti značenje koji taj stari način muzealiziranja još uvijek ima za suvremenu publiku i stručnjake, a koji se često zanemaruje i prezire, ili barem zaboravlja, a koji je, uvjereni smo u to, još uvijek živ i važan.

Ponajviše smo se bojali odjeljka *Samo za one iznad 18 godina*. Tamo su bile izložene umjetnine sa seksualno slobodnijom tematikom. Bojali smo se reakcije domaćih kerbera čudoređa. Na kraju odlučili smo učiniti dvije stvari. Izdvojili smo ovaj odjeljak iz labirinta i sačinili posebnu sobu sa zastorom. Pred ulazom u nju bio je čuvar koji je dobio upute da unutra ne pušta maloljetnike, osim uz pratnju i na zahtjev odraslog pratitelja (roditelja, nastavnika i sl.). U odjeljku su bile izložene samo umjetnine. Nije bilo niti jednog običnog predmeta koji ne bi zasluživao visoku umjetničku ocjenu. Na kraju sve je prošlo bez problema ili incidenta.

Nastojali smo posjetitelje voditi po izložbi, ali ih i uvući u izložbena zbivanja. Ponudili smo im da uđu u labirint i onda tražili da predmete razgledaju onim redom kako su izloženi. To je kao i pojedine vizure bilo određeno. Sve ostalo prepušteno je njihovoj mašti. U odjeljku *Dome slatki dome* mogli su se prepustiti nostalgiji razgledajući televizor, telefon ili perilicu, predmete kakve su donedavno imali u stanu. Mogli su krevet doživjeti kao povod nostalgiji ili kao umjetninu.

U tom smislu nismo ništa sugerirali. Ni na koji način nismo isticali umjetničke predmete, iako ih je bilo i te kako vrijednih. Jednostavno smo ponudili okvir za otkrivačko putovanje svakog posjetitelja.

Naravno, o tome koliko smo u tome uspjeli prosuđivali su i nadalje će prosuđivati drugi. Da bismo saznali što misle drugi ponudili smo posjetiteljima anketni listić.

Anketa je bila anonimna i svatko je mogao zapisati što je želio. Listić je sadržavao sljedeće rubrike:

1. Ocijenite izložbu brojkom od 1 do 5 (1 = slaba, 5 = izvrsna)
2. Podcrtajte ili zaokružite odjeljke (najviše 4 odjeljka) izložbe koji Vam se čine zanimljivi, dobri, atraktivni, uspjeli...
3. Podcrtajte ili zaokružite odjeljke (najviše 4 odjeljka) izložbe koji Vam se čine dosadni, loši, neuspjeli...

Na listiću je, također bilo mjesta za komentar.

Posjetitelji su ispunili 142 anketna listića. Od toga 10 izložbu nije ocijenilo, nego samo komentiralo. Na 4 listića komentar je vrlo pozitivan, dočim je na preostalih 6 neutralan. Negativnog komentara nije bilo. Od 132 preostala listića na 2 je ocjena negativna, na 1 dovoljna, na 15 dobra, a sve ostale se kreću od +3 do +5. Prosječna ocjena izložbe je vrlo visokih 4,4.

Odjeljak: *Dome, slatki dome*
snimio: S. Szabo

Minotaur našeg doba
snimio: S. Szabo

Od 9 cjelina najuspjelije su prema mišljenju posjetitelja *Čudesa i kurioziteti* i *Samo za one iznad 18* i one su istodobno dobile i najmanje negativnih ocijena. To možemo komentirati tako da su si posjetitelji poželili upravo takvih, rjeđe izlaganih predmeta i neuobičajenih tema. Najmanje pozitivnih i najviše negativnih ocjena dobio je odjeljak *Uh škola*, pa se može reći kako su posjetitelji ovu tematsku cjelinu proglasili najlošijom. Kako su i autori upravo njome bili najnezadovoljniji, komentar nije potreban. Još je samo jedna cjelina *Ah muškarci* na granici negativne ocjene (33 pozitivnih i 28 negativnih mišljenja), što nas je i te kako začudilo. Bili smo uvjereni kako su karakteristike muškaraca, njihove mane i ambicije, njihove sklonosti i poroci, bili izloženim predmetima dobro prezentirani. Sve ostale cjeline dobile su daleko više pozitivnih nego negativnih mišljenja.

Sve u svemu vrlo visoka prosječna ocjena izložbe ugodno nas je iznenadila. Očekivali smo, s obzirom na neke izazovne teme i cjeline, mnogo više oštrih kritika ćudorednih i konzervativnih pojedinaca. Raduje nas i to što je odziv na anketu bio dobar i što su je posjetitelji, uz doista samo nekoliko marginalnih izuzetaka, ozbiljno i uredno ispunili.

Ostaje nam navesti nekoliko komentara posjetitelja koji nam se čine zanimljivima. Prvo jedan posve negativan. Posjetitelj je cijelu izložbu ocijenio slabom - upisao je čistu jedinicu. Svi odjeljci su mu dosadni, loši, neuspjeli. U komentaru je naveo: *Povijesni predmeti iščupani iz historijskog konteksta postavljeni u prostorno - realni labirint ljudske svijesti čine nekompaktnu cjelinu koja nema ništa zajedničko osim crvene niti vodilje koja ih kroz prostor povezuje, namijenjeni su samo ismijavanju primijenjene umjetnosti i zbilje ljudi u prošlim stoljećima. Objekti koje možemo*

naći u ovom muzejskom prostoru izgubili su svoje utilitarističko postojanje i postali utvare ljudskoga duha. Predmeti poput pustinjskog pijeska i Staljinove biste, dakako, nikada nisu imali nikakvu izložbenu vrijednost. Hiper-vizualne "porno-grafike" ili opsceni kamen (radi se o reljefu Prijapa - op. a.) nisu namijenjeni ničim drugom do auto-erotskom zadovoljavanju. Mumificirani čovjek iz prošlog stoljeća očito je patio od kompleksa boga pa ne vidim zašto ga izložiti osim u svrhu zadovoljavanja njegovog bolesnog i na sreću mrtvog ega. Jedina izložena stvar sa smislom bila bi fetus mrtvog klokana, nikad rođenog, zamrznutog u vremenu vlastitog (ne)postojanja. Na dnu komentara iscrtan je kukasti križ, valjda zato da bismo znali iz kojeg svjetonazora kritika pristizhe. Svejedno zahvaljujemo anonimnom komentatoru na doista zanimljivim

opaskama.

Posjetitelj koji nam je udijelio ocjenu dobar u komentaru traži: *Više zanimljivosti i neobičnosti poput čudesa i sličnog, nešto što bi šokiralo...* Njemu očito nije bilo dosta kurioziteta. Dalje slijede sve sami superlativi od onih koji su nam udijelili ocjenu odličan, a čiji dijelovi komentara nam se čine zanimljivima.

Vidi se da su se autori izložbe dobro zabavljali, ali i to da imaju stav prema svojem poslu... Dakako, svaka je izložba posao, ponekada i mukotrpan, ali posjetitelj je u pravu, zabavljali smo se. I sljedeća pohvala nam je vrlo draga: *Izložba je sjajno postavljena - iskrene čestitke autoru postava. Izložci intrigantni, duhoviti i šarmantni... Muzealci su se iskazali marom, stručnošću, duhovitošću i mladošću duha. Za kraj navest ćemo pohvalu koja nam se čini najvećom: C'est une exposition interessante que je n'ai jamais vue dans d'autres musees d'Europe. L'idee me plait beaucoup.* (Vrlo interesantna izložba kakvu u drugim muzejima Europe nisam vidio. Ideja mi se jako sviđa.) Dr. Frank Soetermeer, Universite d'Amsterdam.

Hvala doktore.